

A NATO szerepvállalásának szükségessége, eredményei a nemzetközi stabilitás és biztonság garantálásában

Ebben a húsz percben az általam levont tanulságokat és következtetéseket szeretném közreadni, azokat a tényezőket is figyelembe véve, amelyeken az Észak-atlanti Szövetség az elmúlt 60 évben keresztülment, amely korszaknak identitás válságai és szerepválságai is voltak.

Azt hiszem, egy evidenciával szükséges kezdeni a beszámolómat, még pedig azzal, hogy a jelenleg megjelent globális kihívások közül egyik és talán élenjáró a nemzetközi terrorizmus. Az ellene való harc és küzdelem, csak a transzatlanti kapcsolat, megegyezés és együttműködés keretében oldható meg. Az előzőeken túl szükséges szólni arról is, hogy a transzatlanti kötődés, tehát a transzatlantiság, – mint filozófia és ezt az elmúlt néhány esztendő példája is bizonyítja, – a régió belüli problémák megoldását is segítheti. Tehát ma azt kell mondani, hogy a globalizálódó világban a transzatlantiságnak van egy intézményes eleme, amely egyedül is képes jelen pillanatban, a NATO formájában komoly problémákat megoldani, persze nem mindent. A másik pedig az, hogy van filozófiai, kulturális, politikai eleme, amely azt jelenti, hogy a transzatlanti gondolat ma – különösen egy viszonylag egységes civilizáció vonatkozásában – végeredményben a válságmegoldás és a válságmenedzselés alapfilozófiáját testesíti meg.

Azt is látni kell – ez egy evidencia –, hogy jelen pillanatban, jelen körülmények között Amerika, pontosan az USA nélkül nem lehet eredményes a globális biztonsági kihívások elleni küzdelmet folytatni. Ennek a kapcsolatnak a kifejeződése, az intézményes formációja jelen pillanatban a NATO-ban van. Mondhatnám azt, hogy az ENSZ-en kívül napjainkban nagyobb a közömbösség az utóbbi időben a NATO-val szemben, és erősödött a verseny, a helyfoglalás és pozícióteremtés az USA és az európai országok között. Az is igaz, hogy az USA nem minden esetben a NATO jóváhagyására vár, hanem kihangsúlyozottan is önállóan cselekszik. Az is kétségtelen, hogy a NATO tagállamok zöme és az USA jelenlegi kormányzatának politikája között van bizonyos érték és érdekellentmondás. Az is bizonyos, hogy azok a fajta utak és módok, amelyeket az USA Szomáliában, Irakban és néhány helyen NATO nélkül vállalt saját felelősségére és alkalmi koalícióval, végeredményben nem voltak eredményesek. Az is kétségtelen, hogy a NATO, amely katonapolitikai szervezet és egységes doktrínája van nagy általánosságban, a hadviselési elvekben és a katonai gondolkodásban, manőverformákban nem elég egységes, – szintén az én véleményem az, hogy – az amerikai katonai

gondolkodást de facto gyakorlatban még mindig bizonyos konzervativizmus jellemzi. Ennek a problémának a feloldásához csak a transzatlanti gondolat vezethet, ezért valamennyi NATO tagnak az a kötelezettsége, hogy egységes érték és érdekarculatot alakítson ki. Továbbá az is kötelessége, hogy éppen a maga aktivitásával, a politikai döntésekben való részvételével, kezdeményezésével és bizony az akciókban különböző mérlegelések alapján való részvételében ilyen szempontból hozzájáruljon ehhez az egységesedéshez. Mert minden NATO országnak arra kell törekedni, hogy a transzatlanti gondolat újra „reneszánszát” élje, de ezt semmilyen körülmények között sem lehet különállással, az ellenérdekek hangsúlyozásával elérni.

A NATO az elmúlt évszázad második felében egy jelentős – tulajdonképpen majdnem spontán – átalakuláson ment át. Volt egy bővítési folyamat, amely az atlantiságot erősen földrajzi értelemben véve megcáfolta. A mostani bővítési folyamatnál számos országnak nincs határszakasza az Atlanti-óceánnal, tehát a NATO megalakulásához képest, – mert mind a 12 országnak volt, Olaszország kivételével atlanti határa, – az atlantiság geopolitikai értelemben véve átalakult.

A NATO-nak volt egy identitás válsága a 90-es évek elején. A történelem produkálta azt a nem ellenségképet, hanem válságjelenséget, amellyel szemben a NATO megkapta a maga rendeltetését és hivatását, hogy különböző válságkezelésben részt vegyen. Különböző humanitárius intervenciók ugyanakkor eltolták a NATO-t egy újabb politikai irányba. Tehát azt lehet mondani, hogy a NATO nem egy politikailag irányított katonai koalíció ma már, hanem egy politikai koalíció, amelynek katonai erő áll rendelkezésére.

Továbbá a helyzet a világban úgy alakult, hogy az aszimmetrikus kihívások és a katonai elrendeződések tulajdonképpen az 5. cikkelynél – kicsit átértelmezett fenntartása mellett – már nem csak a kollektív védelemre alapított koalíciót biztosítja, hanem – ha nagyon a mélyre nézünk – akkor a kollektív stabilitás megteremtését és fenntartását szolgálják. Nem arról van szó, hogy a NATO (most a terrortámadást és a bizonyos augusztus 13-ai egyöntetű határozatot ebből kiemelve) csak arra van felépítve, hogy ha valamelyiküket támadás éri hagyományos katonai módon, akkor a NATO ezt – az 5. cikkelyben foglaltak szerint – kezeli ezt különböző módon, beleértve a fegyveres erők alkalmazását is. Hanem arról van szó, hogy a NATO tagok a NATO érdekeltségi térségébe tartozó területeken védik biztonságunkat akkor is, amikor válságkezelést folytatnak. Amikor a NATO Afganisztánban egy nagyon érdekesen és jól szervezett koalícióban megkezdte a terrorista fészkek elleni tevékenységet, ami együtt járt a Talibán kormány leváltásával, akkor távol tartotta a terrorizmust és az egyéb válságtényezőket országaink-tól, amelyeknek Afganisztán

otthon adott. Ilyen értelemben a mai NATO a távoltagezésra, a válságok kezelésére, az eskaláció megakadályozására szerveződött szervezet, tehát ma még preventívebb, mint a bipolaritás korban, az elrettentés korában volt.

Mik a jellemzők? Milyen munkát végez a NATO jelen pillanatban, miután egy kicsit kikerült a válságból? Egy kitűnő kollégánk, Gyarmati István, írt egy cikket arról, hogy a NATO egyre szélesedő kooperatív rendszerré alakul át. Tevékenységében visszatért az aktív arculatához, tehát az operációs tevékenységhez, akár politikai, akár egyéb értelemben véve.

Alapvető szerepet vállal a NATO a humanitárius segítségnyújtásban. Ezt néhány alapító okmány úgy jeleníti meg, hogy az összes válságkezelési funkcióról szó van. De tulajdonképpen maga a humanitárius akció, s erre példa volt a szómáliai egy darabig, odajutott, hogy a fő tevékenysége: közigazgatási szervezőegységek működtetése, vagy humanitárius szállítmányok kísérése, biztosítása, a szétosztás felügyelete lett.

A NATO békefenntartó tevékenységet is végez. Vita folyik arról nemzetközi jogászok és poli-tológusok között, hogy pl. a koszovói válság idején, vagy a Dayton-i időszakban bekövetkezett akció mennyiben volt legitim, mennyiben lehet békefenntartásnak nevezni. Úgy gondolom, a békefenntartás minden esetben az adott kormányzat területén, – az illetékes érintett kormányzat vagy nemzetközi jogi passzusok vagy ENSZ és egyéb nemzetközi szervezetek határozata alap-ján – egy megoldásban lévő válság utáni stabilizációt jelent. Erre ma már nem egyedül a NATO képes, de katonai oldalainak – ami egyre csökken – megoldásában azért vezető szerepet lát el.

A harmadik ilyen forma, amelyben nélkülözhetetlen a NATO szerepe, sajnálatos módon a béke kikényszerítés. Szándékosan nem a béketeremtés kifejezést használom, ugyanis úgy gondolom, ezt a kifejezést – nem akarok etimológiai vitába bocsátkozni – a politika tartományában kell megtartani. A pacifikáció, a béke kikényszerítése, a két fél leszerelése, a háború „vízbefojtása”, ebben van a legnagyobb legitimitási vita. Véleményem szerint itt vannak nemzetközi jogi lehetőségek és legitimitások, amikor valamely szervezet határozatot hoz, jelen esetben az ENSZ és ezt a beavatkozást megteszi, vagy a NATO önvédelmi passzusra hivatkozva ezt megteszi, de vannak olyan aktusok, amikor ez nem születik meg és mégis lépni kell. A koszovói beavatkozás körül rendkívül nagy a kételkedés és a vita ma is. Úgy gondolom, ebben a helyzetben a világ előtt egy politikai legitimitás állt, a balkáni válság továbbterjedését, emberek üldözését, etnikai – és vallási alapú konfliktusok továbbterjedését, és egy nagyon – nagyon mély válságkötő kialakulását kellett megakadályozni. A soknemzetiségű koalíció és végül a NATO szerepvállalása ebben a tekintetben minden körülmények között jogosnak ítéltető volt.

Az előzőeken túl felépült egy sor egyéb architektúrális elem. Megjelent az Európai Unió, amelyik már az amszterdami szerződés óta ugyan gyengén, de azért mégis elkezdett bizonyos külpolitikai akciókat, vagy átvesz különböző válságkezelői konszolidációs akciókat, rendőri természetű feladatokat. Legutóbbi felajánlása a gázai határok bizonyos rendészeti felelősségvállalása. Az elkövetkező időben bizonyos, hogy többféle feladatellátásra és munkamegosztásra kellene felkészülni. Jelen pillanatban ezek a katonai erők szükséges, hogy rendelkezzenek (ez alatt a katonai erő alatt nem a hagyományos, militáns, az agresszív, a kemény, úgy szoktuk mi mondani katonák, hogy a „jakumó” magatartást értem) egy fajta képességgel, amelyeknél a katonai szervezetek szervezettek, hierarchikusan felépítettek, csapatkötelékekkel, megfelelő infrastruktúrális bázissal rendelkeznek. Ezek a katonai szervezeteknek válságkezelési feladatok a katonai, vagy ma már nem is katonai, hanem katonai – rendészeti, rendteremtői feladatok ellátására is képesnek kell lenniük. Azonban a megosztás és az átfedés azért is szükséges, mert a kapacitások lényegében végesek. Nem beszélnék az iraki alkalmi koalícióról, amelyről nagyon sok vita folyik, és amelynél meglátszik, hogy nem egy kollektív stratégia kialakításának következtében ment végbe a beavatkozás. Az egyoldalú alkalmi koalíció következtében, nem válságkezelés, hanem egy időben válságteremtés folyt ott, amelynek a mostani alkotmányfölötti népszavazás talán a elcsendesedés időszakát hozza. De ha ebben a tekintetben is, a továbbiakban vagy már előbb ENSZ döntés alapján a NATO kap olyanfajta szerepet, amellyel a csillapítást, a konszolidációt, a békefenntartást vagy akár kikényszerítést megteremti.

Nyilvánvalóan hamarabb értünk volna el ide, és nem teremtődött volna meg ebben a térség-ben a nemzetközi terrorizmusnak egy sajátos barlangcsoportja, amely jelen pillanatban, Irakban, nem irakiakból, hanem szaud-arábiakból, marokkóiakból és így tovább, sejtek egész csoportját hozza magával.

Az a véleményem, hogy az Iraki gondok megoldásánál is figyelembe kell venni azt, miszerint a NATO kezében van a katonai erő, de az aktuális politikai döntéseket természetesen európai uniós és amerikai egyeztetéssel szükséges kialakítani. Irakban a kibontakozás – a csapatkoncentráció megszervezése, a demonstráció eltökéltségének bizonyítása, szükség esetén a békekikényszerítés feladata, majd a paci.káció katonai és rendőri, valamint karhatalmi eszközökkel és utána a polgári arculatú, és polgári természetű CIMIC névvel jellemzett, ilyen jellegű vagy természetű, nem annyira megszállásos, hanem jelenléttel biztosított békefenntartási feladatok megoldása – úgy látom, hogy jó irányba halad. Mindehhez természetesen a résztvevő országok – hazánk is – aktív részvétele szükséges. A NATO attól NATO, hogy nagyon sok tagból áll, konszenzusos döntéseket hoz, de utána a tagok aktív – a

Schengeni feladatoknál – önkéntes szerepvállalása mellett, (esetleg speciális szerepvállalással) erőket, eszközöket illetve anyagokat biztosítanak a tevékenység végrehajtásához.

Szeretném még elmondani, hogy ugyanakkor ez a NATO, amit úgy hívnak, hogy Észak-atlanti Szövetség, – de már beszéltem arról, hogy nem az, ami 49-ben volt, a kubarúrája és a missziója, rendeltetése és a stratégiája is átalakult, – civilizálódik. A civilizálódás alatt nem a műveltségfejlesztést értem. Nem azt a köznapiságban vett megfogalmazást használnám, hanem azt, hogy egyre inkább jelentkeznek benne – talán nem is olyan új – szükségletek. Ezekbe tartozik az, hogy a NATO tevékenységek során egyre nagyobb súlyt kell fordítani a kapcsolatok alakítása, a civilekkel, a lakossággal, a kormányzatokkal, az önkormányzatokkal és egyéb szervezetekkel. Éppen ezért nagyon csodálkoztam, amikor a rádióban egy olyan fajta kommentárt hallottam, hogy a jövő évi kontingens azért nem megy ki Irakba, mert a katona civilekkel nem őriz együtt objektumot. Éppen, hogy arról van szó, hogy az együttműködés a civil szerveződésekkel, a civil fegyveres szerveződésekkel a NATO sajátja kell, hogy legyen. Erre számtalan példa van.

A nemzetközi válságkezelésben, való részvételben is rendkívül sok a civil elem. Mosztárban az EU adott polgármestert. Magyarországon tulajdonképpen a taszári példával egy civil befogadó támogatást nyújtottunk, mert mindegy, hogy Taszár katonai objektum volt, lényegében egy befogadó bázis volt, ahol rengeteg civil ember dolgozott. A jogkörök és hatáskörök, az igazgatással és másokkal való kapcsolat pedig a helyi és a megyei önkormányzattal történt.

A katasztrófa elhárításban is elengedhetetlen – nemzetközi méretben és a terrorizmus katasztrófákban manifesztálódik – a civilekkel való együttműködés. Ez szükségessé teszi azokat a képességeket, amelyek a NATO katonáiban, parancsnokaiban, döntéshozóiban érzékenységet alakítanak ki a civil szféra iránt.

Úgy gondolom, hogy nemcsak a partnerségi szerződésben, hanem most már a további együttműködésben is, a mai világot szemlélve, a NATO-nak szerepe van határon kívül a katasztrófa – elhárításban, a regionális rendszerek kidolgozásában. Amikor az erdélyi árvíz volt, csodálkozásomat fejeztem ki, hogy a Szentesen lévő műszaki csapat, amelyik nem tud egyéni kiképzést folytatni, mert egy műszaki csapat, számításba sem jött abban a tekintetben, hogy a tőle a határon 175 km-re lévő térségben katasztrófanyújtási segítséget nyújtson.

Nagyon sok ilyen új feladat vár a NATO-ra. Azt kell mondanom, hogy a NATO civilizációs szintjének növelése, a polgári, politikai irányba való eltolódása is nagyon fontos, ami a szerepét nemhogy csökkenti, hanem éppen ellenkezőleg, jelentős mértékben növelni fogja.